

באר התורה / הג'ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת ואתחנן - אבות פרק ד משנה ה

אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם - מאמר א

אבות (פ"ד מ"ה) רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם וכך היה הלל אומר (לעיל פ"א מ"יג) ודישתמש בתנא חלף הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם, ע"כ.

א-רע"ב (שם) בד"ה אל תעשם עטרה להתגדל בהם - שלא תאמר אלמוד בשביל שאקרא רבי ויושיבוני בראש, אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא (נדריס סב א).

ולא קרדום לחפור בהם - ולא תלמוד תורה כדי לעשות מנהג מלאכה שתתפרנס בה, כמו קרדום לחפור בה, שהעושה כן מועיל בקדושתה של תורה וחייב מיתה בידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש.¹ ומלמדי תינוקות נוטלין שכר שימור התינוקות בלבד (נדריס לו א), שמשמרין אותן שלא יפשעו ויזיקו, ושכר פיסוק טעמים, שאין הרב חייב לטרוח וללמד לתלמידים פיסוק הטעמים. אבל שכר לימוד אסור ליטול, דכתיב "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמוד אתכם חקים ומשפטים כאשר צוניה אלהי" (ואתחנן ד יד), מה אני בחנם אף אתם בחנם. וכן הדין אסור ליקח שכר פסק הדין, אלא שכר בטלה בלבד (ע"י כתובות קה א), דבר שהוא ניכר כמה מפסיד מביטול מלאכתו כדי לשמוע טענות בעלי הדין. ובלבד שיטול משניהם בשוה, ואם נוטל יותר מזה, דיניו בטלים.

ומה שהתירה תורה לתלמיד חכם ליהנות מדברי תורה, הוא שתמכר סחורתו בשוק קודם כל אדם, וגם שיפטר מכל מסים ועוליס וארנוניות. ואפילו כסף גולגולתא חייבין הצבור ליתן עליו, ואפילו הוא עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטרוהו. ואם תלמיד חכם חולה הוא ומדוכא ביסורין ומרבין העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו, מצוה עליו שיטול, ואין זה בכלל נאות מדברי תורה, והאילו ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת.

וכן תלמיד חכם שמינו אותו הצבור עליהם פרנס או ראש הסדר ומתעסק בצרכי ציבור, מותר לו ליקח מהם פרס ואפילו שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו, כדי שיהיו מזונותיו בריוח ומתוך כך יהיה גדול ויראוי ומאויים בעיניהם. כדאשכחן בכהן גדול דכתיב ביה "הגדול מאחיו" (אמור כא ז), ודרשו חכמים (יומא יח א) גדלוהו מאחיו, שיהיו אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהן. וחכמים הראשונים שהיו נמנעים מזה, מדת חסידות היתה בהם, אבל לא מן הדין, עכ"ל.

ב-ב **ובתוס' יו"ט** (שם) בד"ה אל תעשם עטרה וכו' - כלומר לא להתכבד בה, וגם לא להתפרנס בה ותרווייהו צריכא, דרך חיים.² ולא קורדום לחפור בה - כתב הר"ב דשכר למוד אסור ליטול דכתיב "צוה ה' בעת ההיא ללמוד אתכם" (גו' ואתחנן ד יד) מה אני בחנם וכו' [וכתיב] "כאשר צוניה" (ואתחנן ד ה) כלומר שצוני ללמוד בחנם, דאי לא כאשר צוני אמאי קאי, דליכא למימר בשכר דהיכי לימא כאשר צוני וכי צוהו בכך דלא סגי דלא לשקול אגרא, וליכא למימר נמי דכאשר צוני הכי קאמר כאשר צוני ולא מעצמי אני אומר, דודאי ישראל לא היו מפקפקים בכך, דהא כתיב "בך יאמינו לעולם" (יתרו יט ט). אלא ודאי ה"ק כאשר צוני ללמוד בחנם הר"ן פ"ד נדנדרים (לו א).

ומ"ש הר"ב וכן הדין וכו' דיניו בטלים כדתן במשנה ו' פ"ד דבכורות. ועמ"ש שם בס"ד.

ומ"ש הר"ב שהתירה תורה ליהנות וכו' שתמכור סחורתו, ושיקנו להם בתחלת השוק. כי שתי הפעולות האלה יעשו אותם סוחרים קצתם עם קצתם על דרך כבוד, ואף על פי שאין שם חכמה, וכדאי הוא ת"ח להיות כע"י הכבד הרמב"ם.

ומ"ש הר"ב וגם שיפטר מכל מסים ועוליס וכו' כדאיתא בעזרא (ז כד) "מנדה בלו והלך וגו'": **וכן היה הלל אומר**, בפ"ק משנה י"ג: **כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם** כל מי שיהנה בעוה"ז בכבוד התורה נוטל חייו מן העולם פ"י מחיי העולם הבא. הרמב"ם, עכ"ל.

ג-ג **רבי מתתיהו היצהרי** (שם) **זה השלם הודיע** שהנהנה מן התורה מחלל את הש"י. גרסינן בפרק קונם (נדריס סב א) "לאהבה את ה'" (נצבים ל כ), שלא יאמר אדם אקרא כדי שיקראוני חכם, אשנה כדי שיקראוני רבי, או אהיה זקן ואשב בשיבה, אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא, שנאמר "יקשרם על אצבעותיך" (משלי ז ג), **ר"ל הוא המעשיות**, "יתבנם על לוח לבך" (שם), **ר"ל הוא עיון**, "דרכיה דרכי נועם" (שם ג ז), **ר"ל מאלין יבא הכבוד**. ר' אלעזר אומר עשה הדברים לפועלם, כלומר לש"י הפועל לכל הנמצאות, ופעל וצוה המצוות, **ודבר בהם לשמם**, כלומר שיכוין לעשות טוב ולדבר בו מצד שהוא טוב, **ר"ל שיעשם בשלמות ובאופן שימשך ממנו הטוב הראוי להמשך מהמעשה ההוא ומהדבר ההוא**.

אבות (פ"ד מ"ה) רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם וכך היה הלל אומר (לעיל פ"א מ"יג) ודישתמש בתנא חלף הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם, ע"כ.

א-רע"ב (שם) בד"ה אל תעשם עטרה להתגדל בהם - שלא תאמר אלמוד בשביל שאקרא רבי ויושיבוני בראש, אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא (נדריס סב א).

ולא קרדום לחפור בהם - ולא תלמוד תורה כדי לעשות מנהג מלאכה שתתפרנס בה, כמו קרדום לחפור בה, שהעושה כן מועיל בקדושתה של תורה וחייב מיתה בידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש.¹ ומלמדי תינוקות נוטלין שכר שימור התינוקות בלבד (נדריס לו א), שמשמרין אותן שלא יפשעו ויזיקו, ושכר פיסוק טעמים, שאין הרב חייב לטרוח וללמד לתלמידים פיסוק הטעמים. אבל שכר לימוד אסור ליטול, דכתיב "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמוד אתכם חקים ומשפטים כאשר צוניה אלהי" (ואתחנן ד יד), מה אני בחנם אף אתם בחנם. וכן הדין אסור ליקח שכר פסק הדין, אלא שכר בטלה בלבד (ע"י כתובות קה א), דבר שהוא ניכר כמה מפסיד מביטול מלאכתו כדי לשמוע טענות בעלי הדין. ובלבד שיטול משניהם בשוה, ואם נוטל יותר מזה, דיניו בטלים.

ומה שהתירה תורה לתלמיד חכם ליהנות מדברי תורה, הוא שתמכר סחורתו בשוק קודם כל אדם, וגם שיפטר מכל מסים ועוליס וארנוניות. ואפילו כסף גולגולתא חייבין הצבור ליתן עליו, ואפילו הוא עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטרוהו. ואם תלמיד חכם חולה הוא ומדוכא ביסורין ומרבין העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו, מצוה עליו שיטול, ואין זה בכלל נאות מדברי תורה, והאילו ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת.

וכן תלמיד חכם שמינו אותו הצבור עליהם פרנס או ראש הסדר ומתעסק בצרכי ציבור, מותר לו ליקח מהם פרס ואפילו שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו, כדי שיהיו מזונותיו בריוח ומתוך כך יהיה גדול ויראוי ומאויים בעיניהם. כדאשכחן בכהן גדול דכתיב ביה "הגדול מאחיו" (אמור כא ז), ודרשו חכמים (יומא יח א) גדלוהו מאחיו, שיהיו אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהן. וחכמים הראשונים שהיו נמנעים מזה, מדת חסידות היתה בהם, אבל לא מן הדין, עכ"ל.

¹ רש"י (שם) הא למדת כל הנהנה מד"ת נוטל חייו מה"ע פ"י הרע"ב שחייב מיתה בידי שמים כמו שנהנה מן ההקדש אי"כ שנה ר"צ כרבי בסנהדרין (פ"ג) דהזיד במעילה במיתה דה"כ אלא כחכמים דאינו אלא באזהרה: ² בדרך חיים (שם) **ויש לידקק ככל לשון** שאמר על תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לאכול. ויראה לומר כי אם לא אמר רק אל תעשם עטרה להתגדל בהם היה משמע דודאי דבר זה אין שייד לתורה, אבל קרדום לאכול ממנו הרי אם אין תורה אין קמה (אבות פ"ג מ"ז),

וא"כ התורה מביאה פרנסת האדם, ומאחר שהתורה מביאה פרנסת האדם יש לו לעשות התורה קרדום לאכול הימנו, ואפילו הכי אסור כי מה שאמר אם אין תורה אין קמה היינו שיוזמין לו הש"י ריוח עד שיהיה קמה. ואי אשמועינן קרדום לאכול, הוה אמינא דוקא קרדום לאכול שוהו שפלות ובזיון לתורה, אבל עטרה להתגדל שוהו חשיבות הוה אמינא דשרי קא משמע לן, עכ"ל.